Biuletyn
Polonistyczny

16.12.2019

440-lecie Akademii Wileńskiej. Spotkanie naukowe pod znakiem Orła i Pogoni

---

Rok 2019 jest szczególny dla Uniwersytetu Wileńskiego oraz relacji polsko-litewskich. Wiąże się z upamiętnieniem 450-lecia unii lubelskiej, 440-lecia założenia Akademii Wileńskiej oraz 100-lecia reaktywowania Uniwersytetu Wileńskiego pod nazwą Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

Z tej okazji Centrum Polonistyczne Uniwersytetu Wileńskiego we współpracy z Instytutem Polskim w Wilnie zaprosiło badaczy z całego świata do wzięcia udziału w Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Pod znakiem Orła i Pogoni. Polsko-litewskie związki naukowe i kulturowe w dziejach Uniwersytet Wileńskiego".

W murach wileńskiej wszechnicy, w dniach 21-22.11.2019, zgromadzili się przedstawiciele różnych ośrodków naukowych – poloniści, bałtyści, rusycyści, ale też historycy, historycy sztuki i popularyzatorzy nauki z Uniwersytetu Wileńskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Bałtyckiego Uniwersytetu Federalnego im. Immanuela Kanta w Kalinigradzie.

W związku z bardzo dużą liczbą zgłoszeń konferencja miała charakter plenarny i sekcyjny, uwzględniający podział dyscyplinarny (historii literatury, edytorstwa, językoznawstwa, historii idei, wiedzy o teatrze, kulturoznawstwa, muzealnictwa).

Spotkanie okazało się nadzwyczaj owocne, przydatne dla wspólnego budowania naukowego dialogu litewsko-polskiego. Kolejne wystąpienia polaryzowały różnorodne wątki problemowe i sprzyjały otwieraniu się nowych zagadnień stojących przed współczesną humanistyką. Domeną konferencji była międzypokoleniowość.

I tak działalność naukową nestorów polonistyki wileńskiej – Stanisława Pigonia i Manfreda Kridla, którzy po II wojnie światowej prowadzili aktywność działalność naukową w Polsce, przypomniał Tadeusz Bujnicki. Językonawcy – Stanisław Dubisz i Halina Karaś – skupili się filologicznych aspektach opisu relacji polsko-litewskich. Elżbieta Smułkowa omówiła fenomen korespondencji Kazimierza Nitscha i Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej. O inicjatywie badaczy języków zachodniosłowiańskich,

słowniku leksyki religijnej i tzw. berlińskiej liście słów kluczowych, referowała Alicja Nagórko. Trudną biografię związanej z Uniwersytetem Wileńskim wybitnej językoznawczyni – Marii Renaty Mayenowej – przybliżyła Elżbieta Janus, podkreślając znaczenie języka jako kluczowego kryterium tożsamości narodowej. Viktorija Ušinskienė omówiła cechy językowe i typologiczne rękopisów trockich grodzkich aktów sądowych. Irena Kulik zarysowała wstęp do badań antroponimii. Referat Jūratė Pajėdienė zawierał analizę wybranych leksemów ‘serce, ‘mądrość’ i ‘dusza’ wraz z analizą ich odpowiedników w językach bałtyckich i słowiańskich. Tatiana Vologdina przedstawiła polskie zamawiania i ich litewskie odpowiedniki, które znane są na Litwie. Tatjana Shkapenko omówiła sposoby kształcenia cudzoziemców z wykorzystaniem dyktand. Agnieszka Małocha podjęła kwestię normy i uzusu językowego dotyczącego nazw żeńskich. Kinga Geben omówiła teorie na temat uczenia się języka i stosowania różnych strategii nauczania na podstawie studium przypadku studentki poznającej język polski od podstaw na polonistyce wileńskiej. Edyta Maksymowicz – dyrektor telewizji TVP Wilno oraz redaktor „Wilnoteki” omówiła wyzwania i potrzeby w kształceniu polonistów jako przyszłych pracowników mediów polskich. Małgorzata Kasner mówiła o Wilnie jako wyzwaniu: o projektach *#skaitomevilniu i Literatų gatvė* z perspektywy pamięci performatywnej. Kristina Rutkovska wskazywała na znaczenie i związki postyllografii polskiej i litewskiej w XVII wieku. Mirosław Dawlewicz dowodził specyfiki epistolografii Jana Szczepana Otrębskiego jako prekursora lituanistyki w Wilnie. Teresa Dalecka i Irena Federowicz omówiły sytuację mniejszości narodowych na Uniwersytecie w Wilnie. Wśród wykładowców przywołały nazwiska takich profesorów, jak: Józef Kallenbach, Stanisław Pigoń, Manfred Kridl, Konrad Górski, Kazimierz Kolbuszewski, Józef Otrębski. Omówione zostały również postawy humanistyczne niektórych profesorów w warunkach narzucania odgórnie przez władze określonych rozporządzeń dotyczących mniejszości narodowych (np. stosunek profesora Kridla do tzw. getta ławkowego). Olaf Krysowski objaśnił fenomen polonizacji na Litwie, wskazując na nieobecność leksemu ‘Litwa’ w słownikach języka polskiego aż do chwili ukazania się słownika pod redakcją Stanisława Dubisza. Henryk Duda mówił o sylwetce naukowej i zainteresowaniach badawczych Stanisława Westfala – polonisty i lituanisty.

Foto: Joanna Bożerodska

Nie zabrakło refleksji z obszaru historii idei – Bogdan Cywiński skupił się na znaczeniu uniwersyteckości Wilna po roku 1830, Radosław Okulicz-Kozaryn mówił o problematyce reaktywacji Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1855-1858, Urszula Kowalczuk, odnosząc się do refleksji Ludwika Janowskiego, podniosła kwestię budowania alternatywnej wersji dziejów Uniwersytetu Wileńskiego jako ważnego sposobu kształtowania myślenia o tej instytucji naukowej (w kontrze do ustaleń monograficznych Józefa Bielińskiego). Andrzej Romanowski scharakteryzował problematykę Wilna i Połocka jako ośrodków kulturalnych, problematykę rusyfikacji, przywołał postać Piotra Chmielowskiego, biografie Józefa Franka, Jana Barszczewskiego, Jana Czeczota. Dawid Maria Osiński wskazał na szanse i perspektywy edukacji obecne na marginesie zapisów rękopiśmiennych Wilhelminy Zyndram-Kościałkowskiej, dla której Uniwersytet Wileński był miejscem kultywowania najlepszych tradycji intelektualnych.

Inne referaty uwzględniały szczegółowe zagadnienia dotyczące literatury i kultury spod znaku Orła i Pogoni. Maria Makaruk pokazała i omówiła spektakle *Dziadów* w reżyserii artystów litewskich: Jonasa Vaitkusa oraz Eimuntasa Nekrošiusa. Dariusz Dziurzyński pokreślił znaczenie Wilna Stanisława Przybyszewskiego, omówił wyobrażenia miasta ukazane w pamiętniku *Moi współcześni*. Paweł Krupka zrelacjonował rolę pisarzy litewskich w rozwoju relacji polsko-litewskich w XXI wieku. Maksim Duszkin skupił się na specyfice czasopisma „Acta Baltico-Slavica”. Maria Kalinowska podkreśliła litewskie wątki biograficzne Mieczysława Limanowskiego. Helena Błazińska – znaczenie znajomości języków w twórczości Adama Mickiewicza. Marcel Woźniak uzmysłowił słuchaczom obecność Leopolda Tyrmanda na Uniwersytecie w Wilnie. Grzegorz P. Bąbiak omówił otwarcie uniwersytetów w Wilnie i Warszawie po I wojnie światowej na łamach ówczesnej prasy. Paweł Bukowiec podjął analizę porównawczą biografii Witolda Kiejstutowicza i Vytatasa Didysisa. Beata Obsulewicz-Niewińska zgłębiła spotkanie Ferdynanda Ruszczyca i Jana Bułhaka. Maciej Wojtacki komentował stosunki akademickie na

Uniwersytecie Stefana Batorego w świetle wybranych tytułów codziennej prasy wileńskiej w latach 1919–1939.

Foto: Dawid Maria Osiński

Konferencji towarzyszyło doniosłe wydarzenie historyczne. W trakcie drugiego dnia obrad, 22 listopada, odbyła się ceremonia pochówku 20 powstańców styczniowych, w tym Zygmunta Sierakowskiego i Wincentego Konstantego Kalinowskiego, których ciała bez trumien zostały wrzucone do jam pogrzebowych i przysypane wapnem. Trumny ze szczątkami powstańców spoczęły w kryptach w centralnej kaplicy cmentarza na Rossie. W uroczystościach wzięli udział prezydenci Polski i Litwy: Andrzej Duda i Gintanas Nauseda, premier Mateusz Morawiecki, wicepremier Białorusi Ihar Pietryszenko oraz politycy z Ukrainy i Łotwy.

Foto: Dawid Maria Osiński

Sesja pod znakiem Orła i Pogoni stała się okazją do konstruktywnej wymiany intelektualnej. Wypowiedzi humanistów, uwewnętrznione dzięki własnej biografii i wyrażające przynależność z Uniwersytetem Wileńskim częstokroć przez lata pracy w tej uczelni, określiły na długo sposób pielęgnowania tradycji, oceny dziedzictwa

inteligencji, szanse wspólnotowości uniwersyteckiej i relacje budowania własnej tożsamości na przestrzeni pokoleń i dziejów wszechnicy wileńskiej.

Dawid Maria Osiński

Vilniaus akademijai 440 metų. Mokslinis susitikimas su Erelio ir Vyčio ženklais

2019-ieji – ypatingi metai Vilniaus universitetui bei Lenkijos ir Lietuvos santykiams. Šiais metais minimos kelios sukaktys: Liublino unijos 450-osios metinės, Vilniaus akademijos 440-osios įkūrimo metinės ir Vilniaus universiteto atkūrimo Vilniaus universiteto atkūrimo Vilniaus Stepono Batoro universiteto pavadinimu 100-osios metinės.

Šia proga Vilniaus universiteto Polonistikos centras, bendradarbiaudamas su Lenkijos institutu Vilniuje, pakvietė mokslininkus iš viso pasaulio dalyvauti Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Su Erelio ir Vyčio ženklais. Lenkijos ir Lietuvos moksliniai ir kultūriniai ryšiai Vilniaus universiteto istorijoje“.

2019 m. lapkričio 21-22 d. Vilniaus universitete susirinko įvairių mokslo įstaigų atstovai – polonistai, baltistai, rusistai, taip pat istorikai, meno istorikai, mokslo populiarintojai iš Vilniaus universiteto, Varšuvos universiteto, Liublino katalikiškojo Jono Pauliaus II universiteto, Jogailos universiteto, Vroclavo universiteto, Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos instituto, Berlyno Humboldtų universiteto, Varšuvos kardinolo Stefano Wyszyńskio universiteto, Kaliningrado Baltijos federalinio Immanuelio Kanto universiteto.

Dėl didelio paraiškų skaičiaus konferencija buvo plenarinio ir sekcinio pobūdžio, atsižvelgiant į suskirstymą pagal disciplinas (literatūros istorija, leidyba, kalbotyra, idėjų istorija, teatrologija, kultūrologija, muziejininkystė).

Susitikimas buvo itin vaisingas ir naudingas bendram Lietuvos ir Lenkijos mokslinio dialogo kūrimui. Pranešimų metu buvo aptartos įvairios probleminės temos bei atveriamos naujos problemos, su kuriomis susiduria šiuolaikiniai humanitariniai mokslai. Konferencijos interesų sritis buvo kartų santykiai.

Taigi, žymių Vilniaus polonistikos veikėjų Stanisławo Pigonio ir Manfredo Kridlio, po Antrojo pasaulinio karo aktyviai veikusių Lenkijoje, mokslinę veiklą priminė Tadeuszas Bujnickis. Kalbininkai – Stanisławas Dubiszas ir Halina Karaś – daugiausia dėmesio skyrė filologiniams lenkų ir lietuvių santykių aprašymo aspektams. Elžbieta Smułkowa aptarė Kazimierzo Nitscho ir Antoninos Obrębskos-Jabłońskos korespondencijos fenomeną. Alicja Nagórko referavo apie vakarų slavų kalbų tyrinėtojų iniciatyvą, religinės leksikos žodyną ir vadinamąjį Berlyno raktinių žodžių sąrašą. Sunkią su Vilniaus universitetu susijusios iškilios kalbininkės Marios Renatos Mayenowos biografiją priartino Elžbieta Janus, pabrėždama kalbos, kaip kertinio tautinės tapatybės kriterijaus, svarbą. Viktorija Ušinskienė aptarė Trakų pilies teismo aktų rankraščių kalbinius ir tipologinius ypatumus. Irena Kulik išdėstė

antroponimijos tyrimų įvadą. Jūratės Pajėdienės pranešimo tema buvo pasirinktų leksemų ‘širdis’, ‘išmintis’ ir ‘siela’ analizė bei jų atitikmenų baltų ir slavų kalbose analizė. Tatiana Vologdina pristatė Lietuvoje žinomus lenkiškus užkalbėjimus ir jų lietuviškus atitikmenis. Tatjana Shkapenko aptarė užsieniečių ugdymo būdus naudojant diktantus. Agnieszka Małocha aptarė moteriškų pavadinimų kalbinės normos ir vartosenos klausimą. Kinga Geben aptarė kalbų mokymosi teorijas ir įvairių mokymo strategijų taikymą, remdamasi studentės, nuo nulio besimokančios lenkų kalbos Vilniaus polonistikoje, atvejo tyrimu. Edyta Maksymowicz – televizijos TVP Wilno direktorė ir „Wilnotekos“ redaktorė aptarė iššūkius ir poreikius ugdant polonistus kaip būsimus lenkiškos žiniasklaidos darbuotojus. Małgorzata Kasner kalbėjo apie Vilnių kaip iššūkį: apie projektus #skaitomevilniu ir Literatų gatvė iš performatyvios atminties perspektyvos. Kristina Rutkovska atkreipė dėmesį į lenkų ir lietuvių postilografijos svarbą ir santykius XVII amžiuje. Mirosławas Dawlewiczius kalbėjo apie Jano Szczepano Otrębskio kaip lituanistikos pradininko Vilniuje epistolografijos specifiką. Teresa Dalecka ir Irena Fedorowicz aptarė tautinių mažumų situaciją universitete Vilniuje. Tarp dėstytojų jos paminėjo tokių profesorių pavardes kaip: Józef Kallenbach, Stanisław Pigoń, Manfred Kridl, Konrad Górski, Kazimierz Kolbuszewski, Józef Otrębski. Taip pat buvo aptartos humanistinės kai kurių profesorių nuostatos tuomet, kai valdžia įvedė tam tikrus reguliavimus tautinėms mažumoms (pvz., profesoriaus Kridlio požiūris į vadinamąjį suolų getą). Polonizacijos fenomeną Lietuvoje aiškino Olafas Krysowskis, nurodydamas leksemos ‘Lietuva’ nebuvimą lenkų kalbos žodynuose iki pat Stanisławo Dubiszo parengto žodyno. Henrykas Duda kalbėjo apie polonisto ir lituanisto Stanisławo Westfalo asmenybę bei mokslinius interesus.

Taip pat buvo pamąstymų iš idėjų istorijos srities – Bogdanas Cywińskis akcentavo Vilniaus universitetiškumo svarbą po 1830 m., Radosław Okulicz-Kozaryn kalbėjo apie Vilniaus universiteto atkūrimo 1855–1858 m. problematiką, Urszula Kowalczuk, remdamasi Ludwiko Janowskio refleksija, iškėlė alternatyvios Vilniaus universiteto istorijos versijos kūrimo klausimą kaip svarbų mąstymo apie šią mokslo instituciją formavimo būdą (priešingai nei monografiniai Józefo Bielińskio liudijimai). Andrzejus Romanowskis aptarė kultūros centrų Vilniaus ir Polocko problematiką, rusifikacijos problematiką, rėmėsi Piotro Chmielowskio asmenybe, Józefo Franko, Jano Barszczewskio, Jano Czeczoto biografijomis. Dawidas Maria Osińskis atkreipė dėmesį į švietimo galimybes ir perspektyvas, apibrėžtas Wilhelminos Zyndram-Kościałkowskos, kuriai Vilniaus universitetas buvo geriausių intelektualinių tradicijų puoselėjimo vieta, rankraštiniuose užrašuose.

Kituose pranešimuose buvo nagrinėjami išsamūs literatūros ir kultūros klausimai, susiję su Erelio ir Vyčio ženklais. Maria Makaruk parodė ir aptarė „Vėlinių“ spektaklius, kuriuos režisavo lietuvių menininkai: Jonas Vaitkus ir Eimuntas Nekrošius. Dariuszas Dziurzyńskis pabrėžė Stanisławo Przybyszewskio Vilniaus svarbą, aptarė atminimų knygoje „Moi współcześni“ (liet. Mano amžininkai) pateiktus miesto vaizdus. Pawełas Krupka kalbėjo apie Lietuvos lenkų rašytojų vaidmenį plėtojant XXI amžiaus lenkų ir lietuvių santykius. Maksimas Duszkinas aptarė žurnalo „Acta Baltico-Slavica“ specifiką. Maria Kalinowska pabrėžė

lietuviškus Mieczysławo Limanowskio biografinius elementus. Helena Błazińska – kalbų mokėjimo svarbą Adomo Mickevičiaus kūryboje. Marcelis Woźniakas supažindino klausytojus su Leopoldo Tyrmando istorija Vilniaus universitete. Grzegorzas P. Bąbiakas aptarė Vilniaus ir Varšuvos universitetų atidarymą po Pirmojo pasaulinio karo pagal anuometinę spaudą. Pawełas Bukowiecas atliko lyginamąją Witoldo Kiejstutowicziaus ir Vytauto Didžiojo biografijų analizę. Beata Obsulewicz-Niewińska ištyrė Ferdynando Ruszczyco ir Jano Bułhako santykius. Maciejus Wojtackis komentavo akademinius santykius Stepono Batoro universitete, atsižvelgiant į pasirinktus Vilniaus dienraščių pavadinimus 1919–1939 metais.

Konferenciją lydėjo reikšmingas istorinis įvykis. Antrąją sesijos dieną, lapkričio 22 d., buvo laidojami 1863–1864 m. sukilimo dalyviai, tarp jų Zigmanto Sierakausko ir Vincento Konstantino Kalinausko, kurių kūnai be karstų buvo įmesti į kapo duobes ir užberti kalkėmis. Karstai su sukilėlių palaikais atgulė kriptose centrinėje Rasų kapinių koplyčioje. Ceremonijoje dalyvavo Lenkijos ir Lietuvos prezidentai: Andrzejus Duda ir Gitanas Nausėda, premjeras Mateuszas Morawieckis, Baltarusijos vicepremjeras Igoris Petrišenko bei Ukrainos ir Latvijos politikai.

Sesija su Erelio ir Vyčio ženklais sudarė konstruktyvių intelektualinių mainų galimybę. Humanistų pranešimai, perpinti jų pačių biografijų ir išreiškiantys priklausymą Vilniaus universitetui, dažnai dėl daugelio metų darbo šiame universitete, ilgam apibrėžė tradicijos puoselėjimo būdą, inteligentijos paveldo vertinimą, universiteto bendruomeniškumo galimybes ir savo tapatybės kūrimo ryšius per kartas, besikeičiant Vilniaus universiteto istorijai.

Z oryginału polskiego na język litewski przełożyła Karolina Słotwińska.

Tłumaczenia dokonano w ramach projektu „*Geopolonistyka* – wirtualny most pomiędzy kulturami”, finansowanego przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (program "Promocja języka polskiego").

#Geopolonistyka

#GeopolonistycznyMost

Linki:

- https://biuletynpolonistyczny.pl/pl/events/pod-znakiem-orla-i-pogoni-polsko-litewskie-zwiazki-naukowe-i-kulturowe-w-dziejach-uniwersytetu-wilenskiego,1917/details

Słowa kluczowe: relacje polsko-litewskie, unia lubelska, Uniwersytet Wileński, GeopolonistycznyMost

Autor: Dawid Maria Osiński
Tłumacz: Karolina Słotwińska